

Доповідь

**«Перспектива соціальної якості для повоєнного
відновлення та євроінтеграції України: важливість і ризику»**

проф., доктор екон. наук **Валерій Геець**,
директор Інституту економіки та прогнозування, Національна
академія наук України (Київ)

**Шановні колеги,
від імені української наукової спільноти та Інституту
економіки та прогнозування Національної академії наук
України ми раді вітати з Києва усіх учасників конференції в
Римі!**

Особливу подяку висловлюємо організаторам Конференції — керівникам Європейського інституту політичних, економічних і соціальних досліджень та Департаменту соціальних досліджень Національної дослідницької ради Італії та персонально

проф. Марко Річчері та проф. Сальваторе Капассо!

У ХХІ столітті соціальна політика дедалі менше сприймається як механізм розподілу ресурсів, і дедалі більше — як основа нової суспільної угоди, що визначає стійкість, гідність та соціальну згуртованість. Сучасні системні виклики — війни, епідемії, кліматичні зрушення, цифрова трансформація — змінюють уявлення про роль держави, відповідальність інституцій та межі політики. Вони вимагають переходу від технократичного адміністрування до гуманістично орієнтованої моделі розвитку.

У цьому глобальному контексті війна в Україні стала граничним випробуванням, каталізатором нової якості державного мислення. За умов збройної агресії Україна не тільки підтримує функціональність соціальних інституцій, а й розпочинає глибинну реконфігурацію стратегій, рамок і сенсів соціальної політики.

Війна в Україні як каталізатор оновлення: стратегічна трансформація соціальної політики

Повномасштабна війна, розв'язана Російською Федерацією у 2022 році, спричинила глибоку соціальну кризу, яка водночас стала поштовхом до глибокої трансформації української соціальної політики. У надзвичайних обставинах держава продемонструвала здатність не тільки до реагування, а й до стратегічного оновлення. Цей процес відбувався одночасно на кількох взаємопов'язаних рівнях — функціональному, нормативному та операційному.

На функціональному рівні відбувся зсув від фрагментарного, категоріального підходу до соціальної підтримки до системної, цифрової та людиноцентричної моделі. В основу соціальної політики покладено принципи адаптивності, проактивного реагування, адресності та поваги до гідності особи. Політика більше не обмежується допомогою вразливим категоріям — натомість формується простір створення можливостей для самостійного розвитку, участі й соціальної мобільності.

На нормативному рівні реалізовано перегляд і оновлення ключових стратегічних документів, які задають не лише цільові орієнтири, а й концептуальну рамку політики у повоєнний період.

Зокрема:

- **Стратегія державної соціальної політики до 2030 року** була адаптована з урахуванням викликів війни, актуалізації діджиталізації, децентралізації та потреб громади;
- **Програма запровадження міжнародної класифікації функціонування** задекларувала підхід до інвалідності як до питання рівноправної участі, а не допомоги;
- **Рамкові документи з відновлення громад** закріпили соціальну згуртованість як індикатор спроможності територій;
- у 2024 році розпочато **розроблення Стратегії державної політики зайнятості**, що орієнтується на створення гнучких, стійких і справедливих ринків праці.

На операційному рівні впроваджено низку інституційних інновацій, що формують нову інфраструктуру соціальної системи:

- **Єдину інформаційну систему соціальної сфери (ЄІССС)**, яка створила підґрунтя для прозорого адміністрування соціальних виплат, зменшила дублювання й зловживання, забезпечила оперативний контроль;
- **Трирівневу модель соціальних послуг**, що дозволила гнучко адаптувати підтримку до складності потреб — від базових консультацій до підтриманого проживання;
- **Базову соціальну допомогу**, що запроваджується з 2025 року та закладає основу для універсального захисту осіб, не охоплених пенсійною чи страховою системою;
- **Фінансування за принципом “гроші за послугою”**, що забезпечує конкуренцію та рівний доступ, незалежно від форми власності надавачів (державних, комунальних, громадських);
- **Розширено перелік інструментів активної політики зайнятості**, включаючи перекваліфікацію, цифрову освіту, мікропідприємництво, що формують адаптивний соціальний контракт.

Таким чином, трансформація соціальної політики в Україні є не лише вимушеною відповіддю на виклики війни, а проявом глибшого інституційного зрушення. Формується нова парадигма, в якій:

- **людина** сприймається не як пасивний отримувач допомоги, а як активний учасник процесу відновлення;
- **громада** розглядається не як об'єкт підтримки, а як суб'єкт соціального згуртування та інновацій;
- **держава** переходить від ролі контролера до ролі гаранта гідних рамок соціального життя.

Це оновлення задає не лише оперативні рішення, а й етико-нормативну рамку, в межах якої буде формуватися повоєнна модель суспільного розвитку.

Підходи до соціальної якості: цілісна рамка для повоєнного розвитку

У пошуку нової парадигми соціального відновлення після війни особливої ваги набувають *підходи до соціальної якості* (Social Quality Approach), розроблені фундаторами Міжнародної асоціації соціальної якості (IASQ) — доктором наук Лораном ван дер Маєсеном (*Dr Laurent van der Maesen*) і проф. Аланом Волкером (*Prof. Dr Alan Walker*). Цей міждисциплінарний концепт виходить за межі суто секторального або категоріального мислення й пропонує цілісне бачення суспільного добробуту як **інтегральної характеристики соціального середовища**, що визначає здатність людей реалізовувати себе у гідний, безпечний і включений спосіб.

Ядро підходу формують чотири взаємопов'язані виміри.

1. **Соціоекономічний вимір** охоплює доступ до зайнятості, житла, базових ресурсів, послуг і економічної безпеки. Йдеться не лише про наявність інструментів допомоги, а про здатність особи до самозабезпечення через гідну працю, освіту й соціальну мобільність.

2. **Правовий вимір** передбачає не лише формальне закріплення прав, а їхню реалізованість, інституційну захищеність, недискримінацію й передбачуваність державної дії.

3. **Соціокультурний вимір** відображає рівень суспільної згуртованості, довіри, участі та соціальної ідентичності. Це простір, у якому люди відчують себе частиною спільноти, здатної до колективного дійства.

4. **Екологічний вимір** мислиться як відповідальність за просторову і міжпоколіннєву сталість: від безпечного довкілля до доступу до якісної інфраструктури й кліматичної справедливості.

Унікальність цього підходу полягає у тому, що він дозволяє розглядати соціальну політику як *цілісну систему координат*, а не як сукупність розрізнених інструментів. Йдеться про парадигму, що дає

змогу збалансувати соціальні потреби, інституційну відповідальність і можливості самореалізації.

У повоєнному українському контексті ця рамка дає змогу:

- поєднати фізичну відбудову з людською суб'єктністю, тобто з орієнтацією на права, голос, потреби та перспективу особи;
- інтегрувати політику зайнятості з активною участю громадян у формуванні трудових рішень, політик регіонального розвитку й локальних стратегій;
- перетворити систему соціальної допомоги на систему розвитку, у якій підтримка виступає основою для посилення людської, економічної та громадянської спроможності.

Таким чином, підходи до соціальної якості можуть стати методологічною основою повоєнної трансформації України, що забезпечить глибшу, структурно зв'язану, гіднісно орієнтовану модель суспільного розвитку.

Потенціал імплементації: інституційні й контекстуальні можливості

Станом на середину 2025 року в Україні сформувалася низка взаємопов'язаних чинників, що створюють сприятливе середовище для поетапного впровадження підходів до соціальної якості (SQ) як стратегічної рамки повоєнного відновлення. Ці передумови охоплюють фінансові, нормативні, інституційні, суспільні та науково-аналітичні виміри, що взаємно посилюють потенціал успішної імплементації.

Фінансово-програмна основа: програмна підтримка реформ з боку ЄС Програма *Ukraine Facility* обсягом 50 млрд євро на період 2024–2027 років встановлює прямий зв'язок між макрофінансовою підтримкою й просуванням структурних реформ, зокрема у сферах соціального захисту, зайнятості, децентралізації, належного врядування. Ця умовність створює не лише стимул, а й внутрішню логіку синхронізації національних політик із цінностями й критеріями, закладеними у підходах до соціальної якості.

Нормативно-політичний імпульс: євроінтеграція як рамка вирівнювання стандартів Очікуване відкриття переговорних кластерів між Україною та Європейським Союзом створює інституційну можливість формалізувати принципи SQ у документах оцінювання прогресу. З урахуванням того, що політики солідарності, участі, інклюзії та соціальної справедливості становлять серцевину європейської соціальної моделі, їхнє поєднання з українським досвідом може сформувати синергійну рамку — національно-європейську у змісті й засобах.

Децентралізована інфраструктура реалізації: громади як простір соціальної якості Українська децентралізація створила безпрецедентну можливість реалізовувати політики на рівні, максимально наближеному до

потреб людини. Саме на рівні територіальних громад сьогодні концентруються повноваження щодо соціальних послуг, охорони здоров'я, освіти, просторового розвитку. Це повністю відповідає логіці SQ: соціальна якість може бути збудована тільки в контексті, де враховані локальні умови, історії, зв'язки та ресурси.

Суспільно-ціннісний фундамент: зростання очікувань і запит на справедливість Результати соціологічних досліджень 2024–2025 років засвідчують, що українці переважно очікують від соціальної політики не лише захисту, а й підтримки розвитку, освіти, самореалізації. Цей запит виходить за межі матеріальної допомоги й формує запит на нову інституційну етику — етику довіри, партнерства й перспективи.

Інтелектуально-аналітична спроможність: участь українських академічних кіл у міжнародному діалозі Українські дослідники, інститути та освітні платформи активно залучені до розроблення, експериментального впровадження й публічного аналізу підходів до соціальної якості.

Особливо важливими є міжнародні наукові зустрічі, що завдяки науковому діалогу примножують знання, розуміння поточних процесів і міжперсональну довіру. Сьогоднішня Конференція в Римі – чудовий тому приклад. Ми також дуже чекаємо на потенційну зустріч Експертної групи у жовтні в Ліверпульському університеті Надії (*Liverpool Hope University*) і дякуємо партнерам за значні зусилля в організації цієї зустрічі.

Іншим найважливішим інструментом наукової комунікації є «Міжнародний журнал соціальної якості», який, незважаючи на всі складнощі, видає Міжнародна асоціація соціальної якості. Фактично, це інституційний міст, що поєднує наукові спільноти в Європі та світі для обміну та розвитку найактуальніших ідей, що стосуються сучасних соціетальних екосистем.

Уже багато років українські вчені мають можливість публікувати свої найкращі статті у цьому журналі. До повномасштабного вторгнення і тяжкий час після нього це сприяло нашій більшій науковій інтеграції, а в майбутньому може підтримувати наближення перспективи соціальної якості для повоєнного відновлення України. Тому я вважаю, що для академічного світу в Україні ця унікальна академічна платформа вкрай актуальна.

Перешкоди й обмеження: структурні виклики та системні ризики

Попри реальний стратегічний потенціал, упровадження підходів до соціальної якості в Україні стикається з низкою глибинних обмежень. Ці перешкоди мають не випадковий, а структурний характер і потребують критичної рефлексії ще на етапі проєктування відповідної політики.

Йдеться не лише про технічні або ресурсні бар'єри, а про цілісні виклики управлінській раціональності, соціальній етиці та культурі взаємодії.

Хронічна невизначеність і тривалість війни

Воєнна ситуація унеможлиблює стабільне стратегічне планування, формування довгострокових індикаторів і нормативних зобов'язань. Переважає логіка екстрених рішень, а це суперечить філософії соціальної якості, що базується на сталій участі, передбачуваності та інституційній довірі. Політики SQ вимагають горизонту 5—10 років, тоді як на практиці переважає оперативний цикл у межах бюджетного року або навіть кварталу.

Десолідаризація й соціальна ерозія

У 2024–2025 роках дослідження зафіксували посилення симптомів соціальної ерозії: регіональної поляризації, втоми, відчуття несправедливості в розподілі ресурсів. Якщо у 2022–2023 роках солідарність була джерелом соціальної енергії, то згодом її місце частково зайняли фрустрація, недовіра та закритість. У таких умовах фундаментальні принципи SQ — згуртованість, участь, довіра — опиняються під загрозою. Це підкреслює необхідність супроводу реформ стратегічними комунікаціями, культурною політикою й практиками суспільного діалогу.

Виснаження людського капіталу

За оцінками Світового банку й МОП, вплив населення з України внаслідок війни досяг історичних масштабів. Додатково посилюється проблема депрофесіоналізації, вигорання, дефіциту управлінських і соціальних кадрів. У низці територіальних громад уже нині бракує фахівців соціальної, освітньої, медичної сфери. Запровадження SQ потребує не лише політичної волі, а й **кадрового капіталу нового типу** — здатного до міжсекторальної роботи, критичного мислення, управління змінами. Без системної програми навчання й оновлення людських ресурсів імплементація ризикує бути лише декларативною.

Нерівномірність інституційної спроможності територій

Наслідки війни загострили відмінності між регіонами — як у доступі до ресурсів, так і в організаційній спроможності. Частина територіальних громад не має базової інфраструктури, технічної підготовки, цифрової доступності — що ставить під сумнів принцип рівності впровадження SQ. Відтак постає потреба у **диференційованому підході**: пілотуванні, інституційному наставництві (inter-municipal mentoring), наданні фінансових і методологічних компенсацій громадам із нижчою стартовою позицією.

Міжвідомча розірваність і координаційна слабкість

Імплементація SQ вимагає інтеграції політик соціальної сфери, зайнятості, освіти, охорони здоров'я, екології. Станом на 2025 рік в Україні міжвідомча взаємодія залишається точковою, ситуативною або

ускладненою регуляторною фрагментацією. У більшості випадків політики розробляються та реалізуються паралельно, без синхронізації цілей, індикаторів і фінансування. Без створення міжгалузевого координаційного центру або інституційного ядра для просування SQ її реалізація ризикує залишитися нормативною рамкою без операційного втілення.

Загальний висновок: Підходи до соціальної якості можуть і повинні стати рамкою повоєнної трансформації України. Але їхня реалізація — не суто адміністративне завдання. Це **питання культури публічного управління, довгострокового лідерства і відваги діяти в умовах невизначеності**. Саме тому впровадження SQ вимагає не лише нового законодавства, а створення **інституційної екосистеми**, здатної підтримати: (а) горизонтальну співпрацю, (б) навчання і професійний розвиток, (в) комунікацію з громадянами, (г) стабільне фінансування.

Лише так соціальна якість перестане бути гаслом — і стане реальністю, яку можна виміряти, підтримувати й розвивати.

Висновки: соціальна якість як стратегічна рамка повоєнного відновлення України

Україна, готуючись до фази післявоєнної відбудови, перебуває в історичному моменті переосмислення моделі суспільного розвитку. Війна оголила структурні вразливості, – але водночас актуалізувала цінності, які до того залишались у тіні: гідність, солідарність, участь, справедливість, спільна відповідальність. Саме ці поняття стоять у центрі підходів до соціальної якості.

Імплементація підходів SQ не є питанням адаптації зовнішніх концепцій — це спосіб сформулювати національну відповідь на виклик: «Як жити разом після руйнування?». І ця відповідь — не лише у технічних реформах, а й у формуванні нового суспільного договору, де держава, громада й особа діють як партнери у виробництві майбутнього.

Щоб реалізувати цей потенціал, необхідно:

- закріпити підходи до соціальної якості на рівні стратегічних рамок державної політики;
- створити міжсекторальний інституційний механізм координації реформ;
- інтегрувати індикатори соціальної якості у національні та регіональні системи моніторингу;
- забезпечити навчання управлінців, соціальних працівників, аналітиків на основі ціннісно орієнтованої моделі державного управління;
- надати громадам підтримку у впровадженні локальних стандартів соціальної якості.

Україна має шанс закласти основу для відновлення не лише як фізичної реконструкції, а як гуманістичного проєкту — розвитку суспільства, де людина не є статистичною одиницею, а повноправним суб'єктом політики.

Тому підходи до соціальної якості — це не лише рамка для публічного управління. Це стратегія гідності. Це інфраструктура довіри. Це соціальна мова, якою можна осмислити, спроектувати і втілити майбутнє.

Дякую за увагу!